

TEUTOBURGERSKOGEN

HÄR STOPPADES DEN ROMERSKA EXPANSIONEN

År 9 efter Kristus stod Rom på höjden av sin makt. Kejsar Augustus styrde över ett rike som sträckte sig från Afrika till Germania i norr och från Spanien till Babylonien i öst. Det var ett imperium som hade lagt under sig land efter land – ända tills dess krigare lockades in i ett bakhåll. I Teutoburgerskogen utplånades tre romerska legioner av en germansk härskara. Det stoppade för gott romarrikets krigiska expansion norröver och gav plats för fredligare former av inflytande.

UNDER DECENNIERNA FÖRE OCH EFTER Julius Caesar utvidgades romarriket åt alla håll. Av stor betydelse för Europas utveckling var expansionen mot områden öster om floden Rhen. Vid denna tid hade romarriket erövrat Gallien, som bestod av Frankrike och Belgien samt Tyskland väster om floden Rhen.

Öster om Gallien utbreddes sig ett småbrutet, kuperat skogslandskap, där flera germanska stammar levde. Dessa var enligt den romerske historikern Tacitus ett folk "som bodde i skogen". Det fanns inga städer och det saknades vägar mellan bosättningarna, vilka bands samman med stigar.

Detta till skillnad från i Gallien där romarna vid den här tiden hade byggt både vägar och broar. Icke desto mindre hade germaner och romare etablerat både militära och ekonomiska förbindelser.

I området öster om Rhen hade romarna vid den här tiden upprättat härläger med tre legioner, den sjuttonde, artonde och nittonde. Det var hälften av de dåvarande militära resurserna längs gränsen mot det germanska landområdet. Varje legion omfattade cirka 5 000 man "tungt" beväpnat infanteri – vapen och annan utrustning påstås ha vägt 35 kg. Därtill hörde även rytteri och kastmaskiner som kunde slunga iväg stenar flera hundra meter, samt inhyrda hjälptrupper, bland annat galliska och germanska. Legionerna representerade således en respektgivande militär styrka.

SEDAN GALLIEN HADE ERÖVRATS OCH införlivats i Romarriket på 50-talet före Kristus hade flera skärmytslingar förekommit i de angränsande delarna av Germania. De militärexpeditioner som romarna företagit hade inte gett något varaktigt resultat. Germania blev sedermera en stor fråga för kejsar Augustus. Han utsåg Publius Quinctilius Varus till ståthållare och militärbefälhavare med uppgift att pacificera gränsområdet öster om Rhen och därmed lägga det under Roms beskattning.

Staffan Berg har ett förflutet som forskare vid Skogforsk och har mer än 30 års erfarenhet av skogsbruksfrågor i Skandinavien, övriga Europa och Kanada. Sedan ett antal år driver han det egna konsultföretaget Monteforesta.

Illustration på föregående sida: Christer Söder.

Arminius i kolossal-format. Den 53 meter höga statyn av segerherren i Teutoburger-skogen står på berget Teutberg i den södra delen av skogen. Det började byggas 1841 inte förrän 1875 stod det klart. Arminius är i Tyskland känd som sitt förmodade germanska namn Hermann, och statyn kallas således Hermannsdenkmal.

Den romerske ståthållaren Varus (t.v) tog sitt liv när han insåg att slaget var förlorat.
Bild: Peace Palace Library

Det germanska område som låg närmast de romerska härlägren behärskades av Cheruskerstammen. Rom hade utvecklat goda förbindelser med dess hövding Segimerus. Dennes båda söner, Arminius och Flavus, hade sänts till Rom för uppfostran, utbildning och tjänstgöring. Det var ett för övrigt vanligt förhållande mellan Rom och angränsande områden.

Arminius, sedermera benämnd Hermann i tysk historia, fick en inflytelserik roll i Rom. Han utsågs som medlem i Varus stab inför den ockupation av västra Germanien som skulle genomföras år 9 efter Kristus.

Arminius hade emellertid inte släppt lojaliteten med sitt ursprung och var således ur Roms synvinkel en förrädare. I september det här året planerade han tillsammans med Cheruskerstammen de tre legionernas återtåg mot lägren vid Rhen. Vägen gick genom Teutoburger-skogen, belägen mellan slättlandet i norr och berget Kalkriese. Detta är en del av Wiehengebirge, en cirka 15 mil lång och beskogad höjd som sträcker sig mellan Niedersachsen och Nordrhein-Westfalen. Skogen beskrivs som tät och sannolikt främst bestående av lövträd. Terrängen var genombruten av surdrag och sankmarker och ansågs som svårgeomtränglig, framförallt för större enheter.

PLATSEN FÖR SAMMANDRABBNINGEN MELLAN germaner och romare var länge okänd. Den identifierades först 1989 av en brittisk amatörarkeolog, som då tjänstgjorde vid ett brittiskt förband i dåvarande Västtyskland. De arkeologiska fynden var rikliga och den exakta platsen för slaget har kunnat fastställas. Även en del maskerande terrängförändringar som germanerna utförde har kunnat verifieras.

Det framgår att de romerska legionerna följde den anvisade vägen mellan berget Kalkriese och sankmarken Grosse Moor i nordväst. Genom fältarbeten hade germanerna försvårat marschvägen och byggt en mur av torvblock bakom vilken en del av styrkorna kunde dölja sig.

De romerska legionerna marscherade normalt i kolonner med en tät av åtta män. Stigen vid Kalkriese bedöms ha gett utrymme för maximalt fyra. Det försvagade kolonnens front och gjorde att dess djup blev avsevärt större, antagligen mer än tre kilometer för de tre legionerna. Det skapade åtskilliga angreppspunkter längs kolonnen – framifrån, längs

flankerna och bakifrån. Cheruskerkrigarna som var förtroegna med terrängen var lokalt överlägsna där man angrep kolonnen.

Slagfältsfynden tyder på att det inledande anfallen skedde överraskande från gömställen med kastvapen och slungor. Efter den första förvirringen gick germanerna till angrepp man mot man mot de hopträngda legionärerna. De senare blev instängda på en begränsad yta och kunde inte utveckla den vanliga stridstekniken. Antagligen var de också nedtyngda av sin marschpackning. Terrängen var svårframkomlig och marken blöt, lerig och hal.

VARUS MED STAB BEFANN SIG i mitten av kolonnen och hade svårt att få en klar överblick av läget. Med insikt om att slaget höll på att utvecklas till ett totalt nederlag lär både han och hans närmaste män ha tagit sig själva av daga. När det inte längre fanns någon ledning utvecklades slaget till vad det brukar beskrivas som: en veritabel slakt på romerska soldater. Endast ett fåtal legionärer lyckades fly och överleva. Angreppet var brutalt och hänsynslöst och slaget avgjordes därför snabbt.

Samtida källor berättar att när nyheten om nederlaget nådde de romerska härlägren spred sig fruktan för germanernas nästa steg. Ingen ytterligare offensiv genomfördes dock.

Senare lär romerska straffexpeditioner ha genomförts, men med tveksamma resultat. Rom avstod därefter från att försöka sig på att ytterligare expandera sitt välde österut in i de germanska områdena. Insikten att de germanska stammarna kunde samverka och organisera tiotusentals krigare höll romarriket tillbaka.

Kejsar Augustus stärkte försvaret längs gränsen efter nederlaget i Teutoburgskogen. Slaget fick en avgörande betydelse för var gränsen för romarriket kom att gå. Men med tiden övergav romarna den krigiska expansionen och satsade istället på att vinna politiskt inflytande genom handel och kulturutbyte med de germanska stammarna. Vid den viktiga handelsleden Rhen växte till exempel den romerska staden Colonia Agrippina upp och blev med tiden en av Tysklands största städer, idag med namnet Köln. ■

Vid vår tidsräknings början

hade det romerska riket nått sin största utbredning och täckte en stor del av Europa, Mellanöstern och norra Afrikas kustland. Medelhavet var verkligen vad romarna själva kallade det: Mare nostrum – vårt hav.

Referenser

Av stor betydelse för den här artikeln är Peter Wells bok "Teutoburgskogen – slaget som stoppade Rom", som jag läste för tioåret sedan. Jag har också lyssnat på några poddar om tysk historia, samt sett ZDF:s reportage om Arminius och Varus. Det tyska utbudet kring Teutoburgskogen är magnifikt. Några vetenskapliga dokument har jag också stött på.